





մեր աշխարհը լիովին իրականացաւ — ոչ միայն նոր իրան Միացեալ ընկերութեան մէջ — այլ ևս իրականութիւն գտաւ այնպիսի մի մարդու խմբի և համախմբների մէջ ևս, ինչպէս Ներսէս պատրիարքն է։ Ի՞նչ պիտի տեսն այս ամենից յետոյ և ինչով պիտի կարողանան իրանց խիղճը հանգստացնել այն փոքրոցի և ապիկար մարդիկ, որոնք փոխանակ քաջաբերելու և սիրտ տալու մի օգտակար գաղափարի, աշխատում էին բոլոր ժամանակ վատաշէն ու վրասել այդ գաղափարը յայտնողների ջանքերը։

Այսպէս թէ այնպէս, երբ ճշմարտութիւնը աշխարհ փայլուն յաղթանակ տարաւ, մենք պարտաւոր ենք նախ՝ հրապարակապէս և բոլոր օրով մեր վերջ շնորհակալութիւնը յայտնել մեր բարեկամին, նրա կրած բոլոր նեղութիւնները և բարոյական զոհանքների համար, երկրորդ՝ հարկաւոր է խրատ առնել այս օրինակից միւս անգամ ազնաւոր և մարդավայել կերպով վերաբերվել դէպի այն զործիները, որոնց միակ միտքաբանութիւնը իրանց անշահախնդիր զործունէութեան մէջն է։

Կաս. Եղաբեկեան

ՆԵՐՏԻՆ ԼԱՌԵՐ

«**НЕРТОН**» լրագրի մէջ կարդում ենք, որ Ս. Պետերբուրգի թիւրքաց զննպան, Շակիր փաշան, շատ յաճախ է այցելում այժմ արտաքին գործերի մինիստրութեան կառավարիչ պ. Կիրովին։ Երանց խօսակցութեան առարկան, ինչպէս հաղորդում են առաւ լրագրին, գլխաւորապէս լինում է ընթացող քաղաքական հարցերի մասին, որոնք վերաբերվում են երկու պետութիւնների փոխադարձ յարաբերութեանը։ Կեսպանը ներկայացրեց մի քանի օրի մէջ յայտնում է թէ ինչ ձևով թիւրքիան կամենում է վերջացնել իր գրաւական հայիւները Ռուսաստանի նկատմամբ։ Նրան վերջին պատերազմից զոյացած պատերազմական ծախսերը (կոնստրուկցիան) իրականացնելու առարկան լինում է նորապէս և բողոքական խիստաւթիւնը։ Թիւրքիան զոհ է բողոքական խիստաւթիւնը ժամանակ արած փոփոխութիւնից։ Ինչ որ վերաբերվում է Հայաստանի մէջ մտցնելի բէֆօրմներին, Շակիր փաշան յայտնել է պ. Կիրովին, որ առժամանակ հայոց խնդիրը դեռ ևս չէ կարող իր վերջնական լուծումը ստանալ, որովհետեւ իշխողութեան ժազած անկարգութիւնները խուճում են ի. Կրանցի ղեկավարներից իրանց ամբողջ ժամանակը և այդ հարցը գրաւում է նրանց ամբողջ ուշադրութիւնը։ Բացի սրանից հալոց խնդիրը, թիւրքաց զննպանի կարծիքով, չէ կարող այժմ քննված լինել այն պատճառով էլ, որ ազատամբական յուզումները Քիւրդիստանում դեռ ևս ճնշված չէ, իսկ նախ քան երկրորդ կատարելապէս կը խաղաղագլխի, ապարդիւն կը լինէր ձեռնարկել Հայաստանի մէջ բէֆօրմների մտցնելուն։

Այսօր, շաբաթ օր, ժամը 7-ին երեկոյան, թիւ 1111 Կայսերական օրիորդաց դպրոցում, գումարվելու են հայ ուսուցիչներ, որպէս զի եկող ամառը լինելու հայոց ուսուցչական ժողովի նախապարտաւորական ամենակարեւոր կարգադրութիւնների մասին խորհրդակցելու։ Այսօրվայ ժողովի մէջ պէտք է ընտրվի ապագայ ժողովի նախագահութեան, կամ կարգադրական յանձնաժողով։

«**НЕРТОН**» լրագրում կարդում ենք որ այս օրերս լայն տեսաւ Ս. Պետերբուրգում վիսադրական Ֆրանսիական լրագրի առաջին համարը, որ կրում է «**Correspondance Universelle**» անունը։ Լրագիրը կը հրատարակվի ամեն օր պ. Կորովինի խմբագրութեամբ և կարծես 275 բուրլ տարեկան։

Կ. Պոլսից մեզ հաղորդում են որ Վիեննայի «**Ժուրնալ դ'Օրիան**» լրագրին արգելվեցաւ թիւրքաց պետութեան մէջ մուտքը։ Ի հարկէ այդ արգելման պատճառը այն յօդուածներն են, որ Ֆրանսիական լրագիրը նուրիւ է հայոց խնդրին։ Բայց ինչ կը շահի դրանով թիւրքիան, հարցնում է մեր թղթակիցը։ Այնու ամենայնիւ ամբողջ Եւրոպան կը կարգայ այդ թերթը և ի հարկէ նա դրանով աւելի էլ մեծ նշանակութիւն կը տանայ։

Եթ օրինակ մեր քահանաների տղիտութեան ինչ որ պիտի զննադատուի զանաւ կը մը

Հաւաքարի մի պարոն փող էր ժողովում Հայաստանի սովորող համար և մի ծանօթ քահանային էլ խնդրեց մասնակցելու այդ հանգանակութեան։ Բայց սա ստանութեամբ մերկեց ասելով։ «Ինչպէս, ով ասան Հայաստանի համար փող ա հաւաքում, փող ա դրում, քան ետքը։ Աստուծոյ, էդ Հայաստան քաղաքը չը կըտացաւ մինչև հիմայ, իսկի խեղճս չէ կորուսել։ Երբեք ատէր հայրը կարծում էր թէ Հայաստանը մի քաղաք է։

Մեզ հաղորդում են որ սեպտեմբերի 29-ի զինքը Շակիր-փաշայ ամբած թիւրքի թաղի Ս. Լուսաւորի եկեղեցու մօտ, Կողբիլի բաղանիքի կամուրջի վրա մի մարդ են սպանել։ Սպանվածը, ասում են Ֆրանսիացի է կղել, որի գրաւունում գտնվել է 180 բուրլ փող։ Թշուառ Ֆրանսիացուն ոչխարի պէս մորթել են շարագործները և փախել են։ Բայց զարմանալին այն է, որ փողերը չեն տարել։ Երեկ շարագործները այդ հրէշային գործը կատարելիս, մարդիկ են վրա հասել և այդ պատճառով փողերը տանել չը կարողացան։

Թիւ 1111 Վանքի մայր եկեղեցու աւագ քահանայ ատէր Բովհաննէս Սարգսեանց, որ արդէն երկը ամրա գրկված է եղել իր քահանայական թէ ժողովրդի և թէ քանաւակի արդիւնքներից, վերջապէս այս օրերս ստացաւ կոնսիստորիայից իր երեք ամսով արդիւնք 23 բուրլ և 5 կոպէկ։ Արտանագրական աւագ քահանան հասցրեց մեր խմբագրութեանը այդ 23 բուրլ 5 կոպէկ, որպէս զի ուղարկենք այդ գումարը Կ. Պոլսի Միացեալ ընկերութեանը։ Չը մոռանանք որ ատէր Բովհաննէս աւագ քահանան, ինչպէս որ տպւեցաւ իր ժամանակին, կարճ ժամանակում նուրիւց 200 բուրլ թէ Միացեալ ընկերութեան և թէ Սովետական ժողովին։

Տէր-Բովհաննէսի վրա խօսելով, ահա մայր յիշում ենք այն պատիժը, որին ենթարկված է այդ արժանաւոր յովիւր։ Եթէ այսքան խիստ կերպով և անտրոշ ժամանակով հողեր խիստաւթիւնը պատժում է մի այդ տեսակ արժանաւոր քահանային, մի իրր թէ չըտաւ որսալի համար, ուրեմն ինչ պէտք է անի այն բոլոր քահանաներին հետ, որոնք զրեթէ ամեն օր պատկում են թիւրքի հարուստ հայ ընտանիքներում ամենամոթիկ ազգականներին և այդ գիտէ ամբողջ քաղաքն էլ ու երեք էջմիածինն էլ։ Անցեալ տարին Կորուսմէ Էջմիածինի թոյլութեամբ պատկեցին մի տղջիկ և մի տղայ, որոնք երկու հարազատ եղբայրների զաւակներ են։ Իսկ ատէր Բովհաննէսին պատժում են, որովհետեւ նա հեռու ազգականներին է պատկել և այդ պատիւը չըտաւ են համարում։

Շնորհակալութեամբ ստացանք Արտն քահանայաւորուց նրա հրատարակած զիբը (Տասն պատգամը, կամ բարոյական պարտադրաց վերադարձ)։ Կիբը տպված է թիւրքիստ. Բովհ. Մարտիրոսեանի տպարանում, ներկայ 1881 թ. Բովհ. Շապուրում Կենտրոնական գրախոսաւորութեան զինքը 25 կոպէկ է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖԻՐԱՆՍԻԱ

Բարեկեան Սենտ-Իլեր ներկայացրեց հանրապետութեան նախագահին Ֆրանսիայի զննպանների զեկուցումը այն հարցի առիթով, թէ ինչպէս կը վերաբերվի Եւրոպան այն իրողութեանը, եթէ կառավարչական զեկը անցնի Գամբետայի ձեռքը։ Այդ գործի կարելութիւնը կասկածելի է և երբ պական պետութիւնների համար, որովհետեւ նրանք համոզված են, որ Գամբետայի քաղաքականութիւնը վրէժխնդրութեան քաղաքականութիւն կը լինի և որ նա կը խանգարէ Եւրոպական խաղաղութիւնը։

Պատգամաւորների ապագայ ժողովի մեծամասնութեան ազդեցութիւն ունեցող անդամները հաղորդեցին Գամբետային իրանց դիտաւորութիւնը նրան ժողովի ժա-

մանակաւոր նախագահ ընտրելու մասին, որպէս զի Կրեկի ի նկատի ունենայ, որ Գամբետայ մեծամասնութեան իսկական առաջնորդ է, հետեւապէս մինիստր նախագահի պաշտօնի իսկական կանգիդատ։ Այնուհետեւ Գամբետայի ժողովի նախագահ կընտրվի Բրիտանիա։ Գամբետայ պատգամաւորներից, որ ինքն կատարելապէս կը հպատակվի մեծամասնութեան կամքին և կընդունի ամեն տեսակ պարտականութիւն, որ նրա վրա կը գնեն։ Այդպիսով շուտով կազմվելու է Գամբետայի մինիստրութիւնը և այնպիսի մի ժամանակ, երբ նրա ժողովրդականութիւնը առաջնայ պէս մեծ չէ։ Այժմ Գամբետայի վրա այնքան յոյս չեն դնում, որքան մի քանի տարի առաջ էր։ Գամբետայի բազմաթիւ կողմնակիցները և բարեկամները նրան աւելի վստահել, քան թէ նրա բոլոր թշնամիները միասին։ Նրա մաքարում իր թըշնամիների դէմ նրան փառքով էր շրջապատում, մինչդեռ բարեկամների մատուցած ծառայութիւնները նրա դէմ գրգուռ էին ամբոխին։ Գամբետայի օրգան համարված լրագիրների գործադրած անխուհիւ քաղաքական միջոցները, նրանց կատարելա լուծիւնը այն առարկաների մասին, որոնք յարմար չէին Գամբետայի կուսակցութեան համար, նրանց պաշտպանութիւնը պատերազմական մինիստր Ֆարրի սիստերին, նրանց չափազանց չողորթութիւնը հանրապետականների առաջնորդին, այս բոլորը վերաբերում էին Գամբետային և այդ հանգամանքը նրան վնասում էր։ Կես անցեալ տարի Գամբետայի մինիստրութիւնը Ֆրանսիացիների համար մի ցանկալի բան էր, իսկ այժմ միայն Գամբետայի բարեկամները անհամբերութեամբ սպասում են, որ կազմվի այդ մինիստրութիւնը։ Մտաւոր ապագան ցոյց կը տայ արդեօք կաջողվի Գամբետային վերականգնել իր բարոյական հեղինակութիւնը ժողովրդի առաջ։ Առժամանակ մամուլը նրա վրա անհաւատալի մեղադրանքներ է բարձրում։ «**Figaro**» լրագիրը տպել է նրա հարուստ մօլաքթը նամակը, որի մէջ վերջինը գանդաւորում է, իրր թէ Գամբետայ նրան չէ օգնում և կատարելա ազգաւորութեան մէջ է թողնում։ Նորիւումս Բօշֆօրի լրագիրը մի յօդուած էր տպել, որով մեղադրում էր Գամբետային, թէ նա առաջուց էժան գնեթով ձեռք էր բերել Տուրիսի արժէթղիները և թէ այժմ յարուցել է արհեստական ծանաւարհով Տուրիսի գծաւորութիւնները փող վաճառելու համար։ Երեկ Բօշֆօր դատաստանի կենթարկվի բամբասանքի համար։

Արտաքին գործերի մինիստր յաննէլ է Տուրիսի մինիստր տեղապահ Բուստանին դատաստանական գործ սկսել Բօշֆօրի դէմ Գամբետային և Բուստանին Ֆինանսական խաղաղութիւնների մէջ մեղադրելու համար։ Արմատականների լրագիրները այնու ամենայնիւ շարունակում են այդ մեղադրանքները։

Ժիւլ Ֆերրի մի շրջաբերականով հրամայեց պրեկեկաներին օրիորդաց ուսումնականներ հիմնել այն ծուխերի մէջ, ուր խնայողութեան համար փոքր դատաստանների աշակերտահիւններն ուղարկում են կոյսերի պահած մասնաւոր ուսումնարաններում։ Միևնաւոր նկատում է, որ այդ ուսումնարանների մէջ օրիորդներին մեքենաբար են սովորեցնում, աշխատելով ցոյց տալ ծնողներին, որ թաշակադարձ ի դուր չէ վերցնվում։ Երբ Ֆերրի Մօնտան-Վօրէի մէջ այցելեց ուսումնարաններին և այլ հիմնարկութիւններին, տեղական քաղաքագլուխը

ասեց նրան հետեւեալը. «Շնորհակալ ենք, որ դուք ոչնչացրիք այն կեղծ հիմնարկութիւնները, որոնք կրօնական ընկերութիւնների դիմակի տակ ի շարն էին գործ դնում Ֆրանսիացիների հաւատարմութիւնը։ Յոյս ունենք, որ հանրապետական կառավարութիւնը մինչև վերջը կը տանի իր գեղեցիկ գործերը և կատարելապէս աշխարհական հիմնարկութիւն կը դառնայ հաւատարկական կարծիքի ցանկութեան համեմատ։»

Ժիւլ Ֆերրի ներկայացրեց մինիստրների խորհրդին, որից դարձեալ բացակայ էին Կոնստան և Կազօ, իր խորհրդակցութիւններին հետեւեալները հանրապետական նախագահի հետ Կես ևս ոչինչ չէ վճարած մինիստրութեան հրաժարականի կամ փոփոխութեան մասին։ Կրեկի մի շրջաբերական կուղարկի պատգամաւորների ժողովին և պարզամեծական նիստերի սկսվելու ժամանակ կը վճարի այժմեան մինիստրութեան վիճակը։ Անհաւանքի լրագիրները շարունակ մեղադրանքներ են բարձրած քաղաքական առաջնակարգ զործիների վրա։ «**Lanterne**» լրագիրը հրատարակեց երկու հետազոտներ, որոնց Կրեկի բարեկամները նրա յանձնարարութեան համեմատ ուղարկել էին Տուրիս, բայց որոնք տեղ չէին հասել, որովհետեւ Բարսելի մի Սենտ Կլեր նրանց կախաւորել էր։ Այդ հետազոտները այն ժամանակն են ուղարկված, երբ զաշնագիր էր կապվում Տուրիսի բէյի հետ, և ապացուցանում են, որ Կրեկի առանձին հաւատ չէր ընծայում իր մինիստրներին և նրանց գործակաւորներին, որոնք իրր թէ ծածկում էին նրանից կատարվող բանակցութիւնների մի քանի մանրամասնութիւնները։ Այս մեղադրանքները դեռ ևս հերքված չեն։ Հալոսի ընկերութեանից՝ Տուրիսի հարցի քննութեան ժամանակ ղեկաւոր զործիչ Բուստան հրաման է ստացել արտաքին գործերի մինիստրից ապագրական նոր օրէնքի հիման վրա դատ սկսել Բօշֆօրի դէմ։ Բօշֆօրին իրաւունք կը արվի ապացոյցներ ներկայացնել Բուստանի և այլ նշանաւոր զործիների գրաւական խորհրդութիւնների մասին։ Կործը կը քննել երգուեալ դատաստանները։ Կործը շատ հեռաքիւր է լինելու, որովհետեւ վիաների թըւումն են Գամբետայ, Շալմէ-Լաւուր և ուրիշները։

Այժմեան մինիստրութեան անդամներից երկուսը՝ Կոնստան և Կազօ, որոնք Գամբետայի կողմնակիցներ են, նոր ընտրութիւններից յետոյ գրեթէ բոլորովին չեն մասնակցում մինիստրական խորհուրդներին։ Կոնստան մի ծառ արտասանեց իր ընտրողների առաջ, որից ոչինչ չէ կարելի կըբաւկցնել ապագայի վերաբերութեամբ։ Նա ասաց, որ հանրապետական կառավարութիւնը պէտք է հաստատու գոգուելութեամբ գործէ։ Նա չը պէտք է տայ այնպիսի խոստումներ, որոնց չէ կարող կատարել։ Սենտ Կլեր փոփոխութեան մասին մինիստրը ոչինչ չասաց։ Նա հերքեց այն համոզումը, իրր թէ կառավարութիւնը երբ և իցէ գիտաւորութիւն է ունեցել ծննդի կրօնը։ Այդպիսի միջոցները նա ապօրինի է համարում։ Բայց հողեւորականութիւնը պէտք է իր չափը ձանաչէ և չը խառնվի աշխարհական գործերի մէջ։

ԿԵՐԱՆԻԱ

Բիւմարկի հաշտուելը Վաաիկանի հետ և նրա յայտնի բարեկամութիւնը նոր նշանակված Եպիսկոպոս Կորուսի հետ չէ